

УДК 3.354

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4\(64\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4(64)-11)

Сергій ПАРХОМЕНКО

аспірант, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Антона Цедіка, 20, Київ, Україна, 03057 (e-mail: v.chas.info@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-1664-7530

Sergiy PARKHOMENKO

Postgraduate, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Anton Tsedik street, 20, Kyiv, Ukraine, 03057
(e-mail: v.chas.info@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-1664-7530

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПІД ЧАС ПЕРШОГО ЕТАПУ ВІДСІЧІ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (24.02-2.04.2022 Р.)

IMPLEMENTATION OF CONSTITUTIONAL POWERS BY THE PRESIDENT OF UKRAINE DURING THE FIRST STAGE OF REPELLING THE LARGE-SCALE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE (FEBRUARY 24 – APRIL 2, 2022)

У статті аналізується реалізація Президентом України В.Зеленським конституційних повноважень Президента України під час першого етапу відсічі широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти України (24.02 – 2.04 2022 р.). Хронологічні межі дослідження визначаються стратегічною важливістю періоду з 24 лютого по 2 квітня 2022 року як першого етапу війни в Україні, що тривав від початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну з території Російської Федерації, Білорусі і анексованого Криму і до повного звільнення Київської області від російських окупантів. Попри вторгнення і наступ росіян з двох третин периметру українських кордонів, центральним і водночас найдраматичнішим епізодом цього періоду була битва за Київ. Із падінням Києва Україна як суверенна держава найвірогідніше припинила б своє існування. Тому цей етап війни був вирішальним: стояло питання про існування самої української держави. Повноваження Президента України визначено у ст.106, ст.107, а також у ст.72, ст.77, ст.83, ст.85, ст.114, ст.118, ст.125, ст.128, ст.131, ст.131⁴, ст.136, ст.137, ст.148, ст.150, ст.151, ст.154, ст.156 Конституції України. Більшість конституційних повноважень Президента України реалізується через правові акти підзаконного характеру: укази і розпорядження Президента України, які, згідно ч.3 ст.106 Конституції України, є обов'язковими до виконання на території України. Під час першого етапу війни Президентом України Володимиром Зеленським було видано 141 указ: 19 – протягом п'яти днів лютого, 116 – у березні і 6 – за перші два дні квітня. За цей же час було видано 27 розпоряджень Президента України. Усі оприлюднені укази Президента України за вказаний період виражали рішення Президента України, пов'язані з державним управлінням країною в умовах військової агресії РФ (виключення становить Указ №118/2022 від 9 березня) і реалізовували конституційні повноваження Президента України. Аналіз виданих під час першого етапу відсічі широкомасштабній російській збройній агресії Президентом України В.Зеленським указів засвідчив охоплення цими нормативно-правовими актами різних сфер державного управління – від рішень в сфері оборони країни до гуманітарних питань і комунікацій із суспільством. Це дозволяє говорити про комплексний характер реалізації Президентом України повноважень, якими він наділений Конституцією і законами України, і про відповідність управлінських рішень глави держави викликам вкрай складного часу захисту Україною своєї незалежності і територіальної цілісності.

Ключові слова: Президент України, конституційні повноваження, державне управління, перший етап відсічі широкомасштабної військової агресії Російської Федерації.

The article is devoted to analysis of the implementation by the President of Ukraine V. Zelensky of the constitutional powers of the President of Ukraine during the first stage of repelling the large-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine (February 24 – April 2, 2022). The chronological limits of the study are determined by the strategic importance of the period from February 24 to April 2, 2022 as the first stage of the war in Ukraine, which lasted from the beginning of the large-scale invasion of Russian troops into Ukraine from the territory of the Russian Federation, Belarus and occupied Crimea and until the complete liberation of Kyiv region

from the Russian occupiers. Despite the invasion and offensive of the Russians from two-thirds of the perimeter of the Ukrainian borders, the central and at the same time the most dramatic episode of this period was the battle for Kyiv. With the fall of Kyiv, Ukraine as a sovereign state would most likely cease to exist. That is why this stage of the war was decisive: there was a question about the existence of the Ukrainian state. The powers of the President of Ukraine are defined in Article 106, Article 107, as well as in Article 72, Article 77, Article 83, Article 85, Article 114, Article 118, Article 125, Article 128, Article 131, Art. 1311, Article 136, Article 137, Article 148, Article 150, Article 151, Article 154, Article 156 of the Constitution of Ukraine. Most of the constitutional powers of the President of Ukraine are exercised through legal acts of a sub-legal nature: decrees and orders of the President of Ukraine, which, according to Part 3 of Article 106 of the Constitution of Ukraine, are mandatory for implementation on the territory of Ukraine. During the first stage of the war, the President of Ukraine, Volodymyr Zelensky, issued 141 decrees: 19 in five days in February, 116 in March, and 6 in the first two days of April. During the same time, 27 orders of the President of Ukraine were issued. All published decrees of the President of Ukraine for the specified period expressed the decisions of the President of Ukraine related to the state management of the country in the conditions of military aggression of the Russian Federation (the exception is Decree No. 118/2022 of March 9) and implemented the constitutional powers of the President of Ukraine. The analysis of the decrees issued by the President of Ukraine V. Zelensky during the first stage of repelling large-scale Russian armed aggression proved that these normative legal acts of various spheres of state administration – from decisions in the field of the country's defense to humanitarian issues and communications with society. This allows us to talk about the complex nature of the President of Ukraine's implementation of the powers granted to him by the Constitution and laws of Ukraine, and about the compliance of the head of state's management decisions with the challenges of the extremely difficult time of Ukraine's defense of its independence and territorial integrity.

Key words: *President of Ukraine, constitutional powers, state administration, the first stage of repelling the large-scale military aggression of the Russian Federation.*

Постановка проблеми. Реалізація конституційних повноважень Президента України як головного суб'єкта державного управління сферою безпеки і оборони держави із початком повномасштабної військової агресії РФ проти України набула принципово нового значення. Переструктурування складного комплексу конституційних повноважень Президента України із встановленням нових домінуючих і субординаційних зв'язків між ними слугує головному завданню глави держави – відсічі агресору. Організаційно-правові аспекти зафіксованих у правових актах Президента України управлінських рішень, спрямованих на забезпечення відсічі військової агресії РФ, потребують наукового осмислення вже зараз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми статті. Повноваження Президента України у взаємовідносинах з органами державної влади розглядалися Рибалко Н. [26]. Про компетенції Президента України вела мову Серьогіна С. [29]. В конституційно-правовому аспекті повноваження Президента України аналізувала Плахотнюк Н. [23].

Аналіз повноважень Президента України в контексті державного управління національної безпеки України здійснювався Гончаренком Г. [1], Дороніним І. [2], Красногором О. [18], Сазоновим В. [27], Семенченком А. [28], Ситником Г. [30].

Висвітлення повноважень Президента України як гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, зокрема, у сфері оборони (у т.ч. у статусі Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України), міститься в публікаціях Ковбана А. [14], Коротпатніка І. [16], Мельника С. [19], Остапенка А.

[16; 32], Пашинського В. [22], Котляренка О. [17], Топольницького В. [32].

Втім, реалізація повноважень Президента України, як провідного учасника суспільних відносин у сфері державного управління, в умовах відсічі широкомасштабної збройної агресії РФ – якісно новий об'єкт наукового осмислення, вивчення якого лише розпочинається.

Мета статті: проаналізувати реалізацію Президентом України В.Зеленським конституційних повноважень Президента України під час першого етапу відсічі широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти України (24.02-2.04 2022 р.). **Хронологічні межі дослідження.** Період, що тривав з 24 лютого по 2 квітня 2022 року, визначається як перший етап війни в Україні від початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну з території російської федерації, Білорусі і окупованого Криму і до повного звільнення Київської області від російських окупантів [20].

Попри вторгнення і наступ росіян з двох третин периметру українських кордонів, центральним і водночас найдраматичнішим епізодом цього періоду була битва за Київ. Із падінням Києва Україна як суверенна держава найвірогідніше припинила б своє існування. Тому цей етап війни був вирішальним: стояло питання про існування української держави.

Разом із звільненням від російських загарбників Київської області відбувалось повне звільнення Чернігівської (2 квітня), Сумської (8 квітня 2022), Житомирської областей (4 квітня), частини яких було також захоплено російськими військами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повноваження Президента України

визначено у ст.106, ст.107, а також у ст.72, ст.77, ст.83, ст.85, ст.114, ст.118, ст.125, ст.128, ст.131, ст. 131^б, ст.136, ст.137, ст.148, ст.150, ст.151, ст. 154, ст.156 Конституції України.

Більшість конституційних повноважень Президента України реалізується через правові акти підзаконного характеру: укази і розпорядження Президента України, які, згідно ч.3 ст.106 Конституції України, є обов'язковими до виконання на території України.

Актом Президента України оформлюється також рішення Президента України про утворення військових адміністрацій і військово-цивільних адміністрацій; повноваження щодо цього надано Законом України «Про правовий режим воєнного стану» і Законом України «Про військово-цивільні адміністрації».

Укази Президента України мають нормативний характер. Вони: посідають пріоритетне місце в ієрархії підзаконних нормативно-правових актів; є загальнообов'язковими на всій території країни; сполучають одноособовий порядок ухвалення з колегіальністю підготовки, попереднього розгляду, посвідчення та відповідальності за виконання; характеризуються багатоаспектністю і значним обсягом регулювання суспільних відносин залежно від масштабності функцій і повноважень Президента України; відповідають конституції та іншим законам держави [31, с.480].

Повноваження Президента України, які реалізуються в рішеннях, що оформлюються указами Президента України, перераховано у пункті 3 Положення «Про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України», затвердженого Указом Президента України №970/2006 від 15 листопада 2006 року.

(На невідповідність Конституції України перерахованих у деяких підпунктах пункту 3 цього Положення повноважень Президента України звертали увагу вітчизняні фахівці з державного управління, зокрема [25, с.101].

Указами Президента України, крім перерахованих у Положенні, «оформляються також інші рішення, видані на основі та на виконання Конституції і законів України, якщо хоча б одне з положень рішення розраховано на постійну або багаторазову дію (має нормативний характер) <...>, а також рішення, прийняття яких у формі указу передбачено законами України та указами Президента України» [24].

Частина рішень Президента України на основі його конституційних повноважень може реалізовуватись у формі правового акту розпорядження.

У більшості випадків розпорядження Президента України не мають нормативного характеру (не містять у собі норми права) і стосуються індивідуальних та організаційних питань, перелік яких наведено у п.4 Положення.

За юридичною формою виразу крім указів і розпоряджень актами Президента України є також доручення, накази і директиви, і послання.

Під час першого етапу війни Президентом України Володимиром Зеленським було видано 141 указ: 19 – протягом п'яти днів лютого, 116 – у березні і 6 – за перші два дні квітня. За цей же час було видано 27 розпоряджень Президента України.

Усі оприлюднені укази Президента України за період 24.02.2022 – 2.04.2022 виражали рішення Президента України, пов'язані з державним управлінням країною в умовах військової агресії РФ (виключення становить Указ Президента України №118/2022 від 9 березня 2022 р. «Про присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка»).

Так, лише протягом 24 лютого – першого дня широкомасштабного російського військового вторгнення – Президентом України В.Зеленським було видано дев'ять указів, якими реалізовувались його конституційні повноваження, спрямовані на реалізацію функцій гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності в умовах війни: Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», Указ Президента України №65/2022 «Про загальну мобілізацію», Указ №66/2022 «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань», Указ №67/2022 «Про невідкладні заходи щодо фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану», Указ №68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», Указ №69/2022 «Про загальну мобілізацію», Указ №70/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 року "Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України", Указ №71/2022 «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань», Указ №72/2022 «Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача».

Цими нормативно-правовими документами Президентом України реалізовувались конституційні повноваження, передбачені пп.17-20 частини першої ст.106 та частини сьомої ст.107 Конституції України, а також Законом України «Про оборону» і Законом

України «Про правовий режим воєнного стану»¹.

Укази Президента України, видані у березні 2022 р., за своєю змістовою спрямованістю розподіляються таким чином: 14 – інституційного характеру, 51 указ з кадрових питань (реалізовувались повноваження Президента України, визначені п.5, п.17, п.24 ч.1 ст.106 Конституції України та кількома законами України), 41 указ про нагородження державними нагородами, присвоєння звання Героя України і встановлення та присудження почесної відзнаки «Місто-герой України» (реалізовувались повноваження Президента України, визначені п.25 ч.1 ст.106 Конституції України), 10 указів – непублічного характеру.

П'ять з шести указів, виданих 1-2 квітня 2022 р. (№200/2022, №202/2022, №203/2022, №204/2022, № 205/2022), були указами про нагородження за воїнські подвиги, один (№201) – присвоєння звання Героя України.

Основним нормативно-правовим актом Президента України у березні 2022, напряду пов'язаним із державним управлінням обороною України, був Указ № 133/2022 від 14 березня «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». (Указ № 133/2022 був затверджений і набрав чинності разом із Законом України № 2119-ІХ від 15.03.2022 "Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"). Цей Указ, який реалізовував повноваження Президента України, визначене п.20 ч.1 ст.106 Конституції України, вносив часткові зміни до виданого 24 лютого Указу №64/2022 і продовжував воєнний стан на 30 діб, починаючи з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року [46].

Указ Президента України №114/2022 від 7 березня «Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» було видано на підставі Закону України "Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки" і може вважатися реалізацією повноваження п.19 ч.1 ст.106 Конституції України. Цим указом в Україну повертались професійні військові кадри, яких потребувала країна в умовах збройної агресії.

Важливою складовою державного управління обороною країни стали видані на під-

ставі повноважень наданих ст.107 Конституції України три укази Президента України В.Зеленського від 19 березня: Указ №151/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року "Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави"», Указ №152/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року "Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану"», Указ №153/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року "Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій"». Цими указами вводилися в дію відповідні рішення РНБО, оскільки сама Рада національної безпеки і оборони владними повноваженнями не наділена.

Указ Президента України №132/2022 від 14 березня «Про тимчасове запровадження безвізового режиму» розширював дію безвізового режиму в'їзду іноземців до України під час воєнного стану, введеного Указом № 82/2022 від 28 лютого «Про тимчасове запровадження безвізового режиму». Якщо Указом №82/2022 безвізовий режим в'їзду в Україну на період дії воєнного стану встановлювався «для громадян іноземних держав, які бажають вступити до Інтернаціонального легіону оборони України, крім громадян держави, визнаної державою-агресором» [42], то згідно з Указом №132/2022 безвізовий режим в'їзду в Україну на період дії воєнного стану поширювався на «громадян іноземних держав, які є співробітниками міжнародних медичних чи гуманітарних організацій, фондів чи програм, інших організацій, які прибувають в Україну на запрошення Кабінету Міністрів України для надання гуманітарної допомоги населенню, крім громадян держави, визнаної державою-агресором» [45].

Підставою для Указу Президента України №86/2022 від 1 березня «Питання Радника – уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровільними формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки» став Закон України «Про основи національного спротиву».

4 березня 2022 р. Президент України В.Зеленський вдруге від початку війни звернувся до фінансового аспекту функціонування країни в умовах воєнного стану, видавши Указ №104/2022 «Про фінансове забезпечення заходів правового режиму воєнного стану». Уперше це питання було порушено вже 24 лютого в указі №67/2022 «Про невідкладні заходи щодо фінансового забез-

¹ Укази Президента України, видані у лютому 2022 р., детально було мною проаналізовано у статті «Реалізація Президентом України функції гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності України в контексті управління сферою оборони держави у перші дні широкомасштабної російської військової агресії 24.02-28.02.2022 р.». Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. Випуск 2 (62), 2022. С. 111-118.

печення функціонування держави в умовах воєнного стану».

Реалізація управлінського рішення глави держави в обох указах мало свою особливість: вони адресувались Національному банку України.

Оскільки НБУ на законодавчому рівні (ст.53 Закону України «Про Національний банк України») гарантовано неvtручання з боку будь-якої гілки державної влади, Президент України не наділений конституційними повноваженнями (крім повноваження призначити на посади та звільнити з посад половину складу Ради НБУ), які б дозволяли впливати на діяльність Нацбанку. Через це приписи обох указів носять рекомендаційний характер.

Рекомендацію НБУ («відкрити спеціальний рахунок для збору коштів для надання гуманітарної допомоги») містив ще один Указ Президента України: №93/2022 від 2 березня «Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань». Цим указом створювався Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, метою діяльності якого мало стати «сприяння громадянам у подоланні складних життєвих обставин у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, забезпечення оперативної координації заходів з вирішення проблемних питань у гуманітарній та соціальній сферах» [43].

Преамбула цього указу не містила відсилки ані до Конституції, ані до законів України. Втім, зважаючи на призначення Керівника Офісу Президента України головою утвореного цим указом Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань, є підстави убачати цей указ виданим на основі повноважень Президента України, визначених п.28 ч.1 ст.106 Конституції України: «створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби».

Окремий блок становлять укази Президента України з кадрових питань. Кадрові питання під час війни стають одними з найважливіших. Питання укомплектованості військ вищим командним складом постійно було на контролі Президента України. За досліджуваний період на підставі повноважень п.24 ч.1 ст. 106 Конституції України Президентом України В.Зеленським було видано 20 указів: про присвоєння військового звання генерала (1), військового звання генерал-майора (1), військового звання бригадного генерала юстиції (1), і військових звань бригадного генерала (34) військовим ЗСУ, СБУ, Нацгвардії, Державної служби спеціаль-

ного зв'язку та захисту інформації України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки Президента України Управління державної охорони України, співробітникам військових закладів.

Крім того, Указом № 142/2022 від 16 березня «Про внесення змін до додатка № 1 до Указу Президента України від 5 травня 2020 року № 166/2020» і Указом №150/2022 від 19 березня «Про внесення змін до додатка № 1 до Указу Президента України від 5 травня 2020 року № 166/2020» було внесено зміни до переліку посад, що підлягають заміщенню особами вищого офіцерського (начальницького) складу, та граничних військових і спеціальних звань за цими посадами.

Президентом України В.Зеленським було застосовано і повноваження понижувати у військовому званні. Так, спираючись на Закон України "Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України", Президентом України 31 березня 2022 р. було видано два укази: № 196/2022 і №197/2022 «Про пониження у військовому званні».

Кадрові питання – це і призначення на посади та звільнення з них. Конституція України (п.17 ч.1 ст.106) наділяє Президента України повноваженням призначити на посади та звільнити з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань.

За перший період війни Президентом України В.Зеленським на підставі зазначеного повноваження було видано п'ятнадцять указів: дев'ятьма проведено призначення, шістьма – звільнення з посад вищого керівництва: ЗСУ – 2 (укази №136/2022 №135/2022 від 15.03.2022); Нацгвардії – 1 (№73/2022 від 25.02.2022); Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту (№96/2022 від 2.03) – 1, СБУ – 11.

Найбільшого кадрового руху зазнало керівництво СБУ: 6 призначень і 5 звільнень (укази №77/2022 від 28 лютого, №91/2022 від 2 березня, №92 від 2 березня, №98/2022 від 3 березня, №99/2022 від 3 березня, №100/2022 від 3 березня, №101/2022 від 3 березня, №102 /2022 від 3 березня, №129/2022 від 12 березня, №130/2022 від 12 березня, №195/2022 від 31 березня).

Укази від 3 березня 2022 р. (№98/2022, №99/2022, №10/2022, №101/2022) мали ротаційний характер: посадами мінялись перший заступник і заступник Голови СБУ.

(Варто зазначити, що Закон України «Про національну безпеку України»(п. 10ч. 1 ст. 13) звужує це повноваження, обмежуючи волю

Президента України: «призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України за поданням Міністра оборони України, а також вище командування інших військових формувань за поданням керівників органів центральної виконавчої влади, яким підпорядковуються відповідні військові формування» [7].

При цьому і в Конституції України, і у законі йдеться про повноваження Президента України не в статусі Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України (у цьому статусі Президент України видає не укази і розпорядження, а накази і директиви (ч.3 ст.6 Закону України «Про оборону України»)), а у статусі глави держави).

Ще вісім указів кадрового характеру було видано на підставі повноважень Президента України, які визначено у ст.118 Конституції України: «Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України». Чотири укази про звільнення (№87/2022 від 1 березня, №89/2022 від 1 березня, №115/2022 від 7.03, № 135/2022 від 15.03) і чотири про призначення (№88/2022 від 1 березня, №90/2022 від 1 березня, №116/2022 від 7.03, № 138/2022 від 15.03) с посад/на посади голів кількох обласних державних адміністрацій).

Особливість виданих указів у тому, що всі обласні державні адміністрації згідно Указу №68/2022 від 24.02.2022 набули статусу військових адміністрацій. А їхні Голови – начальників цих військових адміністрацій: «У зв'язку з утворенням військових адміністрацій, зазначених у цій статті, обласні, Київська міська державні адміністрації та голови цих адміністрацій набувають статусу відповідних військових адміністрацій та начальників цих військових адміністрацій» [37].

Що, наприклад, засвідчили два укази: Указом № 83/2022 від 1 березня Віталій Кличко був звільнений з посади начальника Київської міської військової адміністрації, якої він набув на підставі Указу №68/2022 від 24.02.2022. А на його місце – Голови Київської військової адміністрації – Указом №84/2022 від 1 березня був призначений М.Жирнов. Підставою для цих указів, як і Указу №68/2022, був Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Попри це для видання указів №№87, 88, 89, 90,115, 116, 135, 138 було використано іншу правову підставу.

Військові дії, що постійно змінювали карту звільнених або втрачених українських територій, вимагали швидкого реагування щодо

адміністративного управління ними. Так, 21 березня Президентом України було видано Указ №156/2022 від «Про утворення військової адміністрації», яким утворювалась Гостомельська селищна військова адміністрація Бучанського району Київської області [48], 30 березня – Указ №188/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Донецькій області», яким на базі військовоцивільних адміністрацій утворювались шість міських (Авдіївська, Вугледарська, Мар'їнська, Світлодарська, Слов'янська, Торецька) і одна селищна (Очеретинська) військові адміністрації, а також новоутворена Дружківська міська військова адміністрація [50].; 31 березня Указом №192/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Луганській області» утворювались Кременська і Рубіжанська міські військові адміністрації Сєверодонецького району Луганської області [51].

Надвичано важливо під час воєнних дій аби Батьківщина відзначала своїх героїв, полеглих і живих. На підставі повноваження Президента України, наданого п.25 ч.1 ст.106 Конституції України, за досліджуваний період главою держави було видано 47 указів про відзначення державними нагородами за мужність і героїзм під час виконання бойових завдань, самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України.

Крім того, Указом Президента України №193/2022 від 31 березня було нагороджено орденом княгині Ольги I ступеня Президента Європейського Парламенту Роберту Мецолу «за вагомий особистий внесок у консолідацію міжнародної підтримки України у протистоянні російській агресії» [52].

На підставі повноважень, визначених п.25 ч.1 ст. 106 Конституції України Президентом України В.Зеленським було видано Указ №111/2022 від 6 березня «Про встановлення почесної відзнаки "Місто-герой України"», яку одразу було присвоєно містам: Волновасі, Гостомелю, Маріуполю, Харкову, Херсону, Чернігову [111]. А Указом №164/2022 від 24 березня почесна відзнака "Місто-герой України" присвоювалась таким містам: Буча (Київська область); Ірпінь (Київська область); Миколаїв (Миколаївська область); Охтирка (Сумська область) [49].

Окремий блок становлять укази Президента України, в яких реалізовано повноваження Президента України у сфері керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави, зокрема, п.5 ч.1 ст.106 повноваження призначати і звільняти глав диплома-

тичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях.

Під час війни значення дипломатів зростає багатократно. В цих умовах Україна як ніколи потребує підтримки інших країн і міжнародних організацій. І тут для Президента України важливо максимально ефективно розставити висококваліфіковані кадри.

Так, 9 березня Президентом України було видано три укази (№119/2022, №120/2022, №121/2022) про призначення глав дипломатичних в Канаді, Австралії і Арабській Республіці Єгипет.

Відбулось і звільнення з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Марокко (Указ Президента України №191/2022 від 31 березня 2022).

На цьому ж повноваженні ґрунтувались Указ №97/2022 від 3 березня «Про призначення М. Кононенка Постійним представником України при Організації по забороні хімічної зброї» і Указ №110/2022 від 6 березня «Про делегацію України для участі в усних слуханнях Міжнародного Суду ООН щодо звинувачень у геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти Російської Федерації)»

Ще у двох указах досліджуваного періоду (№64/2022 від 24 лютого і №143/2022 від 16 березня) ставились завдання МЗС як центральному органу виконавчої влади.

Так, згідно Указу №64/2022 Міністерству закордонних справ України приписувалось «забезпечити інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення в Україні воєнного стану, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення» [33].

В Указі №143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», яким з започатковувалось «проведення щоденно о 9 годині 00 хвилин загальнонаціональної хвилини мовчання за співвітчизниками, загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, яку оголошувати у всіх засобах масової інформації незалежно від форми власності», Міністерству закордонних справ України припусувалось «забезпечити проведення закордонними дипломатичними установами України щоденно о 9 годині 00 хвилин за місцевим часом у державах перебування

загальнонаціональної хвилини мовчання за співвітчизниками, загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [47].

Висновки і рекомендації. Усі оприлюднені укази Президента України за вказаний період виражали рішення Президента України, пов'язані з державним управлінням країною в умовах військової агресії РФ (виключення становить Указ №118/2022 від 9 березня «Про присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка») і реалізовували конституційні повноваження Президента України.

Кілька указів реалізовували повноваження, якими, конкретизуючи ч.2 ст.102 Конституції України, Президент України наділявся:

Законом України «Про оборону» (Указ №72/2022 від 24.02.2022 «Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача»),

Законом України «Про основи національного спротиву» (№86/2022 від 1 березня «Питання Радника – уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровольчими формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки»),

Законом України "Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки" (Указ №114/2022 від 7 березня «Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки»),

Законом України "Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України" (№ 196/2022 «Про пониження у військовому званні» і №197/2022 «Про пониження у військовому званні» – обидва від 31 березня),

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (Указ №68/2022 від 24.02.2022 «Про утворення військових адміністрацій», Указ №82/2022 від 28 лютого «Про тимчасове запровадження безвізового режиму», Укази від 1 березня №83/2022 «Про звільнення В. Кличка з посади начальника Київської міської військової адміністрації» і №84/2022 «Про призначення М. Жирнова начальником Київської міської військової адміністрації», №132/2022 від 14 березня «Про тимчасове запровадження безвізового режиму», Указ № 142/2022 від 16 березня «Про внесення змін до додатка № 1 до Указу Президента України від 5 травня 2020 року № 166/2020», Указ №150/2022 від 19 березня «Про внесення змін до додатка № 1 до Указу Президента України від 5 травня 2020 року № 166/2020», Указ №156/2022 від 21 березня

«Про утворення військової адміністрації», №188/2022 від 30 березня «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Донецькій області», Указ №192/2022 від 31 березня «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Луганській області».

Аналіз виданих під час першого етапу відсічі широкомасштабній російській збройній агресії Президентом України В.Зеленським указів засвідчив охоплення цими нормативно-

правовими актами різних сфер державного управління – від рішень в сфері оборони країни до гуманітарних питань і комунікацій з суспільством. Це дозволяє говорити про комплексний характер реалізації Президентом України повноважень, якими він наділений Конституцією і законами України, і про відповідність управлінських рішень глави держави викликам вкрай складного часу захисту Україною своєї незалежності і територіальної цілісності.

Література:

1. Гончаренко Г. А. Повноваження Президента України в управлінні сектором безпеки: організаційно-правовий аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки* № 1. 2020. С. 107-113.
2. Доронін І. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: проблеми і перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 95–100.
3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
4. Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про загальну мобілізацію" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-20#Text>
5. Закон України «Про Збройні Сили України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
6. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
7. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
8. Закон України «Про оборону України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
9. Закон України «Про основи національного спротиву», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
10. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
11. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Закон України "Про схвалення Указу Президента України "Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2106-20#Text>
13. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>
14. Ковбан А.В. Повноваження Президента України щодо оголошення війни і укладення миру: національний та міжнародний досвід // *Інститут Президента України в системі державної влади України. Матеріали наукової конференції. Київ. 17 січня 2014 року*. К.:ВПЦ «Київський університет». 2014. С. 348-352.
15. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
16. Коротатнік І.М., Остапенко А.І. Нормативно-правове закріплення повноважень президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 1(74), 2022. С. 100-109.
17. Котляренко О.П. Характеристика змісту та обсягу повноважень президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 52-58.
18. Красногор О. Функції та повноваження Президента України. *Наукові праці МАУП. Політичні науки*. 2015. Вип. 45. С. 64–69.
19. Мельник С. М. Повноваження Президента України у сфері військового управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Том 30 (69), № 4. С. 141–145.
20. Міноборони заявило про повне звільнення Київщини від росіян. URL: https://zaxid.net/minoboroni_zayavilo_pro_povne_zvilnennya_kiyivshhini_vid_rosiyan_n154010
21. Пархоменко С. Реалізація Президентом України функції гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності України в контексті управління сферою оборони держави у перші дні широкомасштабної російської військової агресії 24.02-28.02.2022 р.// *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. Випуск 2 (62), 2022. С. 111-118.

22. Пашинський В. Й. Повноваження Президента України у сфері оборони держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Том 2, № 6. С. 59–63.
23. Плахотнюк Н.Г. Інститут Президентства в Україні: конституційно-правовий аспект. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків. 1999. – 21 с.
24. Положення «Про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України», затверджено Указом Президента України №970/2006 від 15 листопада 2006 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970/2006#Text>
25. Решота В.В. Акти Президента України як джерела адміністративного права. Юридичний науковий електронний журнал. №5. 2017. С. 100-103.
26. Рибалко Н.О.Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. К.: 2009 – 20с.
27. Сазонов В. Повноваження Президента України у сфері забезпечення державної безпеки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. – С. 272-278.
28. Семенченко А. Стратегічне планування у сфері державного управління національною безпекою: монографія. Київ : *Національна академія державного управління при Президенті України*. 2008. – 76 с.
29. Серьогіна С.Компетенція Президента України: теоретично-правові засади. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – Харків. 2008. – 19 с.
30. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). – Київ: НАДУ, 2012. – 544 с.
31. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : [підручник; видання 2-е, перероблене і доповнене]. Харків : Еспада, 2009. 752 с.
32. Топольницький В. В., Остапенко А. І. Історико-правовий аналіз законодавчого закріплення повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Право і суспільство*. № 4. 2022. С. 54-61.
33. Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
34. Указ Президента України №65/2022 «Про загальну мобілізацію». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>
35. Указ Президента України №66/2022 «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66/2022#Text>
36. Указ Президента України №67/2022 «Про невідкладні заходи щодо фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2022#Text>
37. Указ Президента України №68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>
38. Указ Президента України №69/2022 «Про загальну мобілізацію», URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>
39. Указ Президента України №70/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 року "Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України"» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70/2022#Text>
40. Указ Президента України №71/2022 «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71/2022#Text>
41. Указ Президента України №72/2022 «Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72/2022#Text>
42. Указ Президента України № 82/2022 «Про тимчасове запровадження безвізового режиму» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/82/2022#Text>
43. Указ Президента України №93/2022 «Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань» URL:<https://www.president.gov.ua/documents/932022-41489>
44. Указ Президента України №111/2022 Про встановлення почесної відзнаки «Місто-герой України» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112022-41577>
45. Указ Президента України № 132/2022 «Про тимчасове запровадження безвізового режиму» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/2022#Text>
46. Указ Президента України № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» URL:<https://www.president.gov.ua/documents/1332022-41737>
47. Указ Президента України №143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>
48. Указ Президента України №156/2022 «Про утворення військової адміністрації URL:<https://www.president.gov.ua/documents/1562022-41769>
49. Указ Президента України №164/2022 «Про присвоєння почесної відзнаки "Місто-герой України"» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1642022-41797>
50. Указ Президента України №188/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Донецькій області» URL:<https://www.president.gov.ua/documents/1882022-41917>

51. Указ Президента України №192/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Луганській області» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1922022-41949>
52. Указ Президента України №193/2022 «Про нагородження Р.Мецоли орденом княгині Ольги» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1932022-41977>

References:

1. Honcharenko H. A. (2020) Povnovazhennya Prezydenta Ukrayiny v upravlinni sektorom bezpeky: orhanizatsiyno-pravovyy aspekt. Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. Yurydychni nauky № 1. s.107-113. [in Ukrainian].
2. Doronin I. (2019) Kontrol'ni povnovazhennya Prezydenta Ukrayiny u sferi natsional'noyi bezpeky: problemy i perspektyvy. Pidpryyemnytstvo, gospodarstvo i pravo. № 2. S. 95–100 [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrayiny Pro zatverdzhennya Ukazu Prezydenta Ukrayiny "Pro zatverdzhennya Ukazu Prezydenta Ukrayiny "Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukrayini". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrayiny Pro zatverdzhennya Ukazu Prezydenta Ukrayiny "Pro zahal'nu mobilizatsiyu" Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-20#Text> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrayiny Pro Zbroyni Syly Ukrayiny», Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrayiny «Pro mobilizatsiyu pidhotovku ta mobilizatsiyu» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrayiny «Pro natsional'nu bezpeku Ukrayiny». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrayiny «Pro oboronu Ukrayiny», Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrayiny «Pro osnovy natsional'noho sprotyvu», Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrayiny «Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu», Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrayiny «Pro Radu natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrayiny» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrayiny "Pro skhvalennya Ukazu Prezydenta Ukrayiny "Pro vykorystannya Zbroynykh Syl Ukrayiny ta inshykh viys'kovykh formuvan'" Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2106-20#Text> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrayiny «Pro viys'kovo-tsyvil'ni administratsiyi». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> [in Ukrainian].
14. Kovban A. V. (2014) «Povnovazhennya Prezydenta Ukrayiny shchodo oholoshennya viyny i ukladen-nya myru: natsional'nyy ta mizhnarodnyy dosvid» //Instytut Prezydenta Ukrayiny v systemi derzhavnoyi vlady Ukrayiny. Materialy naukovoï konferentsiyi. Kyiv. 17 sichnya 2014 roku. – K.:VPTS «Kyyivs'kyi univer-sytet». S. 348-352.
15. Konstytutsiya Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
16. Koropatnik I.M., Ostapenko A.I. (2022) Normatyvno-pravove zakriplennya povnovazhen' prezydenta Ukrayiny yak Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrayiny: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats' Tsentru voyenno-stratichnykh doslidzhen' Natsional'noho universytetu oborony Ukrayiny imeni Ivana Chernyakhovs'koho. No 1(74), s.100-109 [in Ukrainian].
17. Kotlyarenko O.P. (2022) Kharakterystyka zmistu ta obsyahu povnovazhen' prezydenta Ukrayiny yak Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrayiny. Analitychno-porivnyal'ne pravoznavstvo. 2022. № 2. S. 52-58 [in Ukrainian].
18. Krasnohor O. (2015) Funktsiyi ta povnovazhennya Prezydenta Ukrayiny. Naukovi pratsi MAUP. Politychni nauky. Vyp. 45. S. 64–69 [in Ukrainian]
19. Mel'nyk S. M. (2019) Povnovazhennya Prezydenta Ukrayiny u sferi viys'kovoho upravlinnya. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Yurydychni nauky. Tom 30 (69), № 4. S. 141–145 [in Ukrainian].
20. Minoborony zayavilo pro povne zvil'nennya Kyyivshchyny vid rosiyan. Retrieved from https://zaxid.net/minoborony_zayavilo_pro_povne_zvilnennya_kiyivshhini_vid_rosiyan_n154010 [in Ukrainian].
21. Parkhomenko S. Realizatsiya Prezydentom Ukrayiny funktsiyi haranta derzhavnoho suverenitetu i terytorial'noyi tsilisnosti Ukrayiny v konteksti upravlinnya sferoyu oborony derzhavy u pershi dni shyroko-masshtabnoyi rosiys'koyi viys'kovoyi ahresiyi 24.02-28.02.2022 r.// Naukovi pratsi Mizhrehional'noyi aka-demiyi upravlinnya personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnya. Vypusk 2 (62), 2022. S. 111-118. [in Ukrainian].
22. Pashyns'kyi V. Y. (2017) Povnovazhennya Prezydenta Ukrayiny u sferi oborony derzhavy. Naukovyy visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava. Tom 2, № 6. S. 59–63 [in Ukrainian].

23. Plakhotnyuk N.H. Instytut Prezydentstva v Ukraini: konstytutsiyno-pravovyy aspekt. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata yurydychnykh nauk.- Kharkiv. 1999. – 21 s. [in Ukrainian].
24. Polozhennya «Pro porядok pidgotovky ta vnesennya proektiv aktiv Prezydenta Ukrainy», zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy №970/2006 vid 15 lystopada 2006 roku. Ukaz Prezydenta Ukrainy №133 /2022 «Pro prodovzhennya stroku diyi voyennoho stanu v Ukraini» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970/2006#Text> [in Ukrainian].
25. Reshota V.V. Akty Prezydenta Ukrainy yak dzherela administratyvnoho prava//Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal – №5-2017- s.100-103 [in Ukrainian].
26. Rybalko N.O. Administratyvno-pravovi aspekty diyal'nosti Prezydenta Ukrainy. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata yurydychnykh nauk. K.: 2009 – 20 s. [in Ukrainian].
27. Sazonov V. (2013) Povnovazhennya Prezydenta Ukrainy u sferi zabezpechennya derzhavnoyi bezpeky. Visnyk Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. № 3. – S. 272-278 [in Ukrainian].
28. Semenchenko A. (2008) Stratehichne planuvannya u sferi derzhavnoho upravlinnya natsional'noyu bezpekoyu: monohrafiya. Kyiv : Natsional'na akademiya derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy. – 76 c. [in Ukrainian].
29. Ser'ohina S. Kompetentsiya Prezydenta Ukrainy: teoretychno-pravovi zasady. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata yurydychnykh nauk. – Kharkiv. 2008. – 19s. [in Ukrainian].
30. Sytnyk H.P. (2012) Derzhavne upravlinnya u sferi natsional'noyi bezpeky (kontseptual'ni ta orhanyzatsiyno-pravovi zasady). – Kyiv: NADU, 544 s. [in Ukrainian].
31. Skakun O. F. Teoriya derzhavy i prava (Entsyklopedychnyy kurs) : [pidruchnyk; vydannya 2-e, pereroblene i dopovnene]. Kharkiv : Espada, 2009. 752 s. [in Ukrainian].
32. Topol'nits'kyy V. V., Ostapenko A. I. (2022) Istoryko-pravovyy analiz zakonodavchoho zakriplennya povnovazhen' Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrainy. – Pravo i suspil'stvo – № 4. s.54-61[in Ukrainian].
33. Ukaz Prezydenta Ukrainy №64/2022 «Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukraini» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
34. Ukaz Prezydenta Ukrainy №65/2022 «Pro zahal'nu mobilizatsiyu». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text> [in Ukrainian].
35. Ukaz Prezydenta Ukrainy №66/2022 «Pro vykorystannya Zbroynykh Syl Ukrainy ta inshykh viys'kovykh formuvan'» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66/2022#Text> [in Ukrainian].
36. Ukaz Prezydenta Ukrainy №67/2022 «Pro nevidkladni zakhody shchodo finansovoho zabezpechennya funktsionuvannya derzhavy v umovakh voyennoho stanu» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2022#Text> [in Ukrainian].
37. Ukaz Prezydenta Ukrainy №68/2022 «Pro utvorennya viys'kovykh administratsiy» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> [in Ukrainian].
38. Ukaz Prezydenta Ukrainy №69/2022 «Pro zahal'nu mobilizatsiyu», Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text> [in Ukrainian].
39. Ukaz Prezydenta Ukrainy №70/2022 «Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrainy vid 24 lyutoho 2022 roku "Pro vvedennya v diyu planu oborony Ukrainy ta Zvedenoho planu terytorial'noyi oborony Ukrainy" Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70/2022#Text> [in Ukrainian].
40. Ukaz Prezydenta Ukrainy №71/2022 «Pro vykorystannya Zbroynykh Syl Ukrainy ta inshykh viys'kovykh formuvan'» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71/2022#Text> [in Ukrainian].
41. Ukaz Prezydenta Ukrainy №72/2022 «Pro utvorennya Stavky Verkhovnoho Holovnokomanduvacha». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72/2022#Text> [in Ukrainian].
42. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 82/2022 «Pro tymchasove zaprovadzhennya bezvizovoho rezhymu» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/82/2022#Text> [in Ukrainian].
43. Ukaz Prezydenta Ukrainy №93/2022 vid 2 bereznia «Pro koordynatsiyu zakhodiv z vyrishennya humanitarnykh ta sotsial'nykh pytan'» Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/932022-41489> [in Ukrainian].
44. Ukaz Prezydenta Ukrainy №111/2022 Pro vstanovlennya pochesnoyi vidznaky «Misto-heroy Ukrainy» Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1112022-41577> [in Ukrainian].
45. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 132/2022 «Pro tymchasove zaprovadzhennya bezvizovoho rezhymu» Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/2022#Text> [in Ukrainian].
46. Ukaz Prezydenta Ukrainy №133 /2022 «Pro prodovzhennya stroku diyi voyennoho stanu v Ukraini». Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1332022-41737> [in Ukrainian].
47. Ukaz Prezydenta Ukrainy №143/2022 «Pro zahal'nonatsional'nu khvylynu movchannya za zahyblimy vnaslidok zbroynoyi ahresiyi Rosiys'koyi Federatsiyi proty Ukrainy» Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729> [in Ukrainian].
48. Ukaz Prezydenta Ukrainy №156/2022 «Pro utvorennya viys'kovoyi administratsiyi Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1562022-41769> [in Ukrainian].
49. Ukaz Prezydenta Ukrainy №164/2022 «Pro prysvoyennya pochesnoyi vidznaky "Misto-heroy Ukrainy"» Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1642022-41797> [in Ukrainian].

50. Ukaz Prezydenta Ukrainy №188/2022 «Pro utvorennya viys'kovykh administratsiy naselenykh punktiv u Donets'kiy oblasti» Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1882022-41917> [in Ukrainian].

51. Ukaz Prezydenta Ukrainy №192/2022 «Pro utvorennya viys'kovykh administratsiy naselenykh punktiv u Luhans'kiy oblasti» Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1922022-41949> [in Ukrainian].

52. Ukaz Prezydenta Ukrainy №193/2022 «Pro nahorodzhennya R.Metsoly ordenom knyahyni Ol'hy» Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1932022-41977> [in Ukrainian].